

Milliseid juriidilisi probleeme võib panoraamivabaduse puudumine tekitada kunstnikele, fotograafidele ja filmitegijaile?

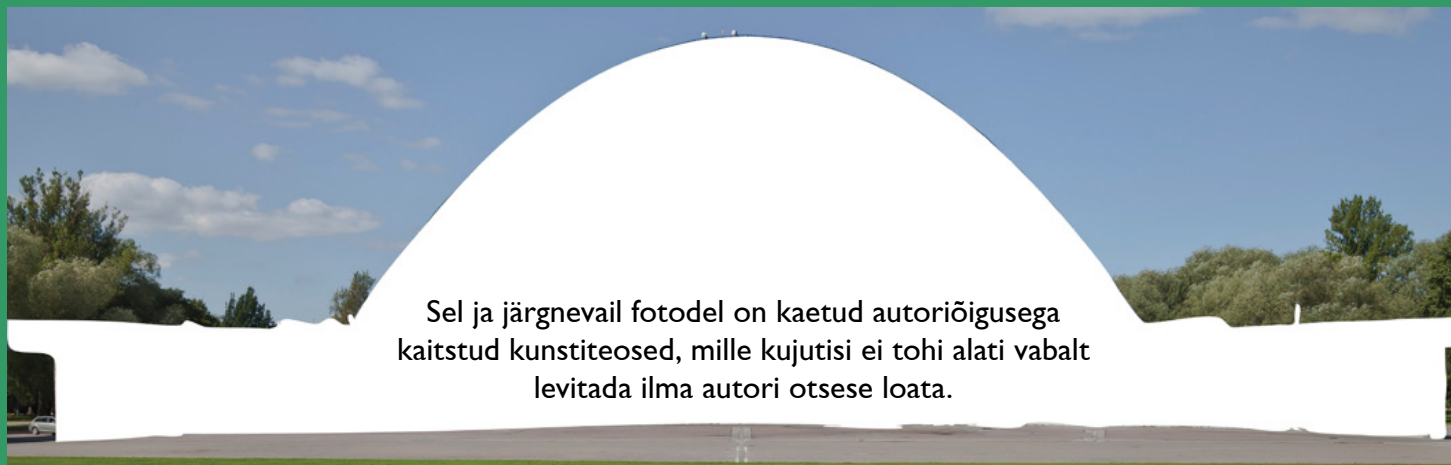
Järgnev ülevaade puudutab Eesti autoriõiguse seaduse paragrahvi 20¹ "Üldsusele külastamiseks avatud kohtades asuvate teoste kujutiste vaba kasutamine", mis lühidalt öeldes **keelab avalikus kohas olevate kunstiteoste kujutiste ärilise kasutamise autori loata**. MTÜ Wikimedia Eesti kogemuse kohaselt ei ole loomeinimesed üldjuhul teadlikud, mil määral selle seadusepügala praegune sõnastus nende tööd puudutada võib. Seepärast koostasime lühikese kokkuvõtte.

Millest üldse jutt käib?

§ 20¹. *Üldsusele külastamiseks avatud kohtades asuvate teoste kujutiste vaba kasutamine*

Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud üldsusele külastamiseks avatud kohtades alaliselt asuva arhitektuuriteose, kujutava kunsti teose, tarbekunstiteose ja fotograafiateose reprodutseerimine ükskõik millisel viisil peale mehaanilise kontaktkopeerimise ja selle teose kujutise üldsusele suunamine, välja arvatud juhul, kui selline teos moodustab kujutise põhimotiivi ja seda kavatsetakse kasutada otsesel ärilisel eesmärgil. Kui käesolevas lõikes sätestatud teosel on nimetatud autori nimi, tuleb see lisada kujutise üldsusele suunamisel.

Paragrahv 20¹ puudutab alaliselt avalikke teoseid – hooneid, skulptuure, seinamaale, grafitit –, mille autori(te) surmast ei ole veel möödunud vähemalt 70 aastat. Näiteks jääskulptuur Kadriorus on kogu oma lühikese eksistentsi jooksul avalik, ühest muuseumist teise tassitav maal ei ole. Kunstiteoste kujutiste (seaduse kontekstis **tuletatud teoste**) mõiste hõlmab eelkõige avaliku teose ainetel tehtud fotosid, joonistusi, maale ja filmikaadreid.

Sel ja järgnevail fotodel on kaetud autoriõigusega kaitstud kunstiteosed, mille kujutisi ei tohi alati vabalt levitada ilma autori otsese loata.

Mida see sisuliselt tähendab?

Nagu sõnastusest näha, on kõne all vaid sellised tuletatud teosed, mis **keskenduvad konkreetsele hoonele või skulptuurile**. Sellisel juhul peaks autoriõiguse seaduse kohaselt kunstnik, fotograaf või filmitegija, kes oma teost müüa soovib, **küsima luba** hoone või skulptuuri (või muu algse teose) **autorilt või tema pärijatelt**. Kui kunstnik kujutab üldvaadet, kus iga konkreetne hoone on vaid detail, ei ole luba vaja. Samuti ei ole luba nõutav, kui tuletatud teost ei müüda, rendita ega kasutata muul ärilisel viisil. Oma lõbuks või kinkimiseks tehtavate kujutiste loomist seadus ei piira.

Algse teose autoril või ta pärijatel on õigus **nõuda teose kujutamise eest tasu või keelduda** loa andmisest sootuks. Nõutava tasu määrale Eesti seadused piiranguid ei sea. Üldjuhul on tuntud hoonete ja skulptuuride loojad teada, ent tavaliste agulimajade, seinamaalingute ja grafitiga on lood keerulisemad. Ka viimastel aastatel Eestis levinud avalike fotoinstallatsioonide juures pole tihti fotograafi nime. Kuna Eestis pole avaliku kunsti ega hoonete kohta registrit, mis koondaks autoriõiguslikke andmeid, tuleb igapähele tegelda autorite ja pärijate otsimisega omal käel. Silmas tuleb pidada, et mitme pärija korral ei piisa ühe antud loast, kui teose autoriõigus ei ole sõnaselgelt pärandatud just sellele ühele. Samuti ei pruugi üldtuntud hoonete või skulptuuride autoriõigus sugugi aegunud olla – näiteks Estonia teatrihoone kahest arhitektist üks, Wivi Lönn, suri 1966. aastal ja seega vabaneb teos alles 2037. aasta 1. jaanuarist.

Üks tähelepanu vääriv nüanss on **ärilise kasutamise** mõiste. Tavaliselt ei mõista inimesed seda nii, nagu juriidiliselt tõlgendatakse. Äriline kasutamine on igasugune rahateenimine – müük, laenutamine jms – sõltumata otstarbest, **sh heategevus**. Samuti langeb ärilise kasutamise alla fotode ja videote levitamine internetis **sotsiaalvõrkudes** nagu Facebook, Twitter, Instagram ja Flickr, mis kõik jätvavad endale õiguse kasutada üleslaaditud materjali reklaamis, kohustades samal ajal kasutajaid vastutama avaldatu seadusekohasuse eest. See tähendab, et kui te pildistate Estonia teatrit ning avaldate foto Instagramis, Instagram kasutab seda oma reklaamis ning arhitekt Lönni pärijad kohtusse pöörduvad, saab Instagram tulu ja teie kohtuasja.

Siinkohal on oluline märkida, et Eestis ei ole seda AÕSi punkti kuigi-võrd jõustatud. Samas oleks igal soovijal seda võimalik teha, mis tekitaks komplikatsioone paljudele, sealjuures professionaalsete loojate kõrval ka sotsiaalvõrgustikes tänavafotosid levitavatele amatööridele, keda on tänapäeval massiliselt. Valdavalt ei ole seaduse nõuetest teadlikud ei loomeinimesed, fotode tavakasutajad ega isegi poliitikud, kes seadusi kehtestavad. Tegu on seadusega, mida ei tunta ega täideta, kuid mis tekitab õigusliku riski. Autoriõiguse seaduse rikkumise eest näeb karistusseadustiku § 219 "Autorsuse rikkumine" ette **rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistuse**.

Praeguse seisuga võib öelda, et Eestis püüavad nõudeid rangelt järgida ainult Vikipeedia kaastöölised, kelle tegevust Eesti arhitektuuri ja kunsti rahvusvahelisel tutvustamisel kõnealune paragrahv oluliselt

häirib. Seetõttu otsustas Wikimedia Eesti levitada asjassepuutuvate huvirühmade seas teadmisi panoraamivabadust keelava seadusesätte kohta ning tõstatada küsimuse selle muutmisest. Mitmetes riikides Euroopa Liidus ja mujalgi on avalikus ruumis asuvate kunstiteoste kujutamise piiranguteta, seega oleks see võimalik Eestiski. Küsimus on avalikkuse teadlikkuses ja poliitilises tahtes.

Autoriõiguse seaduse uut eelnõud on Eestis koostatud juba mitu aastat. Panoraamivabaduse küsimus on sellest siiski kõrvale jäetud, kuna sellest enamasti ei teatagi ning suurematele huvigruppidele nagu ajakirjandus, haridus-, teadus- ja mäluasutused on seaduses tehtud erandid. Autoriõigus on keerukas, suured rahavood ja huvide konfliktid asuvad mujal. Panoraamivabadus puudutab praktiliselt igapäht, kuid suurt raha selles pole, seepärast polegi sellega tänini tegeldud.

Millistel juhtudel see kõik **mind puudutab?**

Maalikunsti ja graafikat puudutab panoraamivabadus eelkõige ühel konkreetsel juhul: kui teos kujutab linnavaadet, mis keskendub konkreetsele hoonele, skulptuurile vms avalikule teosele. Sellisel juhul peaks kunstnik, kes niisugust teost müüa soovib, küsima luba hoone või skulptuuri autorilt või tema pärijatelt.

Fotograafid kujutavad linnavaateid sagedamini kui kunstnikud, sealhulgas nii üksikuid hooneid ja skulptuure kui ka nende detaile. Samuti kujutavad fotograafid sagedamini grafitit. Kõik need motiivid on autoriõigusega kaitstud ning neid kujutavate teoste äriiline kasutamine vajab seaduse kohaselt algse autori luba.

Filmis kasutatud üldvaateid – sõna otseses mõttes panoraame – panoraamivabaduse puudumine ei mõjuta. Samas ei koosne enamik filme üksnes linnulennult tehtud võtteist ja suures plaanis tegelaste nägudest. Kui kaadris on selgelt üks motiiv – paar uuemat maja, grafiti või skulptuur –, on see tuletatud teos ning autoritele tuleks maksta või neilt vähemalt luba küsida. Mängufilmides on niisuguseid harvemini, kuid dokumentaal- või mainefilmides kujutatakse tihti mõnd linna või muud asulat, kus on 20. sajandi hooneid.

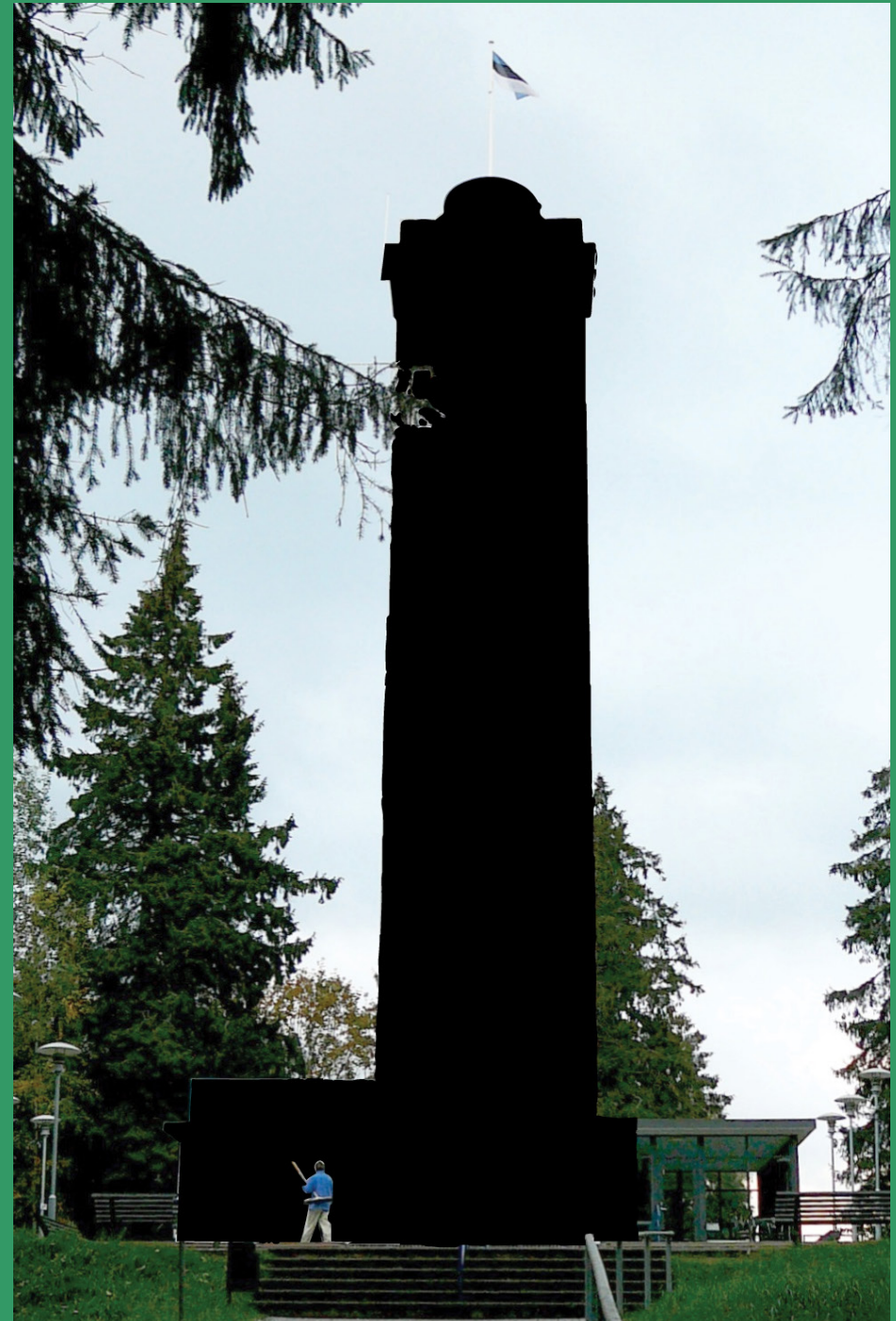
Kust sel teemal **lähemalt lugeda** võiks?

Eestikeelse kokkuvõtte saab Vikipeedia artiklist “Panoraamivabadus”:
<https://et.wikipedia.org/wiki/Panoraamivabadus>

Inglisekeelne võrdlus maailma riikide seadustest on meedia- andmebaasi Wikimedia Commons artiklis “Freedom of Panorama”:
<http://bit.ly/1YggKjy>

Eesti keeles on ilmunud ka Raul Veede artikkel “Üks vabadus, mida meil ei ole”. Algselt avaldati see Postimehe tasulises osas 11. veebruaril 2015, kuid on loetav ka Wikimedia Eesti veebipäevikus:
<http://bit.ly/1HYesw9>

Autoriõiguse seadus:
<http://bit.ly/1PAuleQ>

© 1939 Artur Jürvetson (1908 – 1976),
ümberehitus © 2005 Toomas Rein.

Minu arvates vajaks see seadus muutmist. Kuidas ma saaksin muutust toetada?

Eestikeelse Vikipeedia tegevust toetav MTÜ Wikimedia Eesti valmistab ette avalikku pöördumist justiitsministri ja -ministeeriumi poole, milles tehakse ametlik ettepanek muuta kõnealust paragrahvi, kehtestades Eestis panoraamivabadust. Praegu peame läbirääkimisi loomeliitude ja teiste osapooltega ning konsulteerime juristidega, et leida võimalike sõnastuste seast niisugune, mis ei riivaks autorite olulisi huve, kuid tagaks samas teiste autorite ja laiema avalikkuse vaba tegevuse tarbetult ähvardavate karistusteta. Meile teeks rõõmu, kui aitaksite meie ettepanekut avalikult arutades paremaks muuta ja lõpuks seda toetaksite.

Kui soovite meid aidata, võtke meiega ühendust.

Eva Lepik
MTÜ Wikimedia Eesti
juhatuse liige
5239532
eva@wikimedia.ee

© 1959 Peeter Varep (1914 – 1984), © 1969 Voldemar Herkel.